

פותחים חלון מגדילים את ההון

האם עיצוב אדריכלי יכול לגרום לעובד להגדיל תפוקה? האדריכלית ההוליסטית נילי פורטוגלי מאמינה שכן, ונותנת למעסיקים טיפים ליצירת סביבה נעימה ויצירתית

מפעל בנטון ליצור וצביעה של בדים ליד ונציה לא נראה כמו עוד בית חרושת. הוא ממוקם במבנה עתיק שהאדריכל היפאני טדאו אנדו השכיל לשלב בו תוספות שהתאימו לצרכים ולא פגעו במראה הכללי האוטנטי. יתר על כן, הוא עיצב את סביבת המפעל בדרך שיצרה מערך כולל של חוויה משלימה. בחצר המפעל הגדולה נבנו מתקנים המיועדים לסדנאות שמעבירים לסטודנטים לטקסטיל. לצדם ישנה ספריה המיועדת לעובדים שרוצים העשרה בהפסקה או בזמנם החופשי, ובמרכז החצר ממוקמת בריכת מים. המגיעים למקום נכנסים לאווירה של חוויה רגשית נעימה, שעושה חשק למצוא תירוץ לחזור לשם. שוב ושוב.

יש מפעלים שכבר בכניסה אליהם מרגישים שנכנסים לבית חרושת. פס היצור ממלא את מרכז החלל, הפלורסנטים בוהקים מלמעלה, הריצפה והקירות צבועים בגוני אפור זהוי וכדי לעבור לאולם היצור הסמוך עוברים דרך וילון עשוי רצועות פלסטיק עבה, שקוף למחצה, מלוכלך מנגיעות גריז.

ויש גם מפעלים אחרים, שמזכירים יותר את הסביבה של מפעל בנטון. בכניסה אליהם נטוע עץ לימון ולידו ספסל עץ. חלל היצור מואר באור טבעי שמגיע מחלונות, ויש בו נישות שניתן לשבת בהן להפסקת קפה, או לקריאת עיתונים.

סוג המפעלים הראשון הוא מקום עבודה. סוג המפעלים השני הוא מקום עבודה שלא רוצים לעזוב, או לפחות, שרוצים לחזור אליו. ההבדל הוא בתחושה שנוצרת אצל העובד. תחושה שמשיעה על איכות חייו ומצב רוחו ומכאן, קרוב לוודאי, גם על התפוקה שלו ועל ההכנסות והרווחים של החברה.

הנחת היסוד שלי היא שיש קשר ישיר בין התחושה של בני אדם במקום מסוים לבין המבנה של אותה סביבה. אם " מסתכלים על כל המקומות שאנחנו רוצים לחזור אליהם, מגלים שהם יצרו בנו חוויה רגשית מאוד עמוקה", אומרת האדריכלית ההוליסטית נילי פורטוגלי.

ניתן להשיג בחנויות הספרים בישראל, (2006 Axel Menges, Stuttgart / London), את ספרה של פורטוגלי "The Act of Creation and the Spirit of a Place".

האדריכלות המודרנית לא השכילה ליצור את הקשר בין האדם לסביבה. מה שהיום נחשב למאוד יוקרתי בסביבת עבודה, " במשרדים, הוא סביבה די מנוכרת בהגדרה שלי", מבהירה פורטוגלי.

לדבריה, "סביבת עבודה שאנשים מרגישים בה נוח וטוב יוצרת חיבור רגשי בין העובד למקום העבודה. בסביבה כזו העובד מזדהה עם מקום העבודה ולכן הוא לא ירצה לברוח ממנו בשעה חמש. תנאי לסביבה יצירתית ולתפוקת עבודה מקסימלית הוא שהמקום ייצר בעובד חוויה מאוד נעימה. אחרת, הוא בקונפליקט. אם החלון נמצא בגובה 2 מטרים והוא לא יכול לראות ממנו נוף, הוא כל הזמן יתעסק בזה ולא יהיה פנוי ליצירה שמתאפשרת בסביבה רגועה".

האדריכלות כמדע

תפישת האדריכלות ההוליסטית (כוללת) שפורטוגלי אימצה ופיתחה לא מבוססת על מחשבות מופשטות. "מדובר במדע", היא מסבירה. "בלימודי תואר שני בברקלי עבדתי במכון מחקר שנקרא המרכז למבנה סביבתי. הייתי שותפה לצוות מחקר של ברקלי קליפורניה, שניסה לחקור ולהבין מהם החוקים, או הקודים, שעומדים מאחורי סביבה שאנחנו מרגישים בה נוח. הלכנו לבדוק סביבות עבודה שונות במקומות שונים בעולם וניסינו למצוא מכנה משותף לתחושת הנוחות. גילינו שיש דפוסים שהם כנראה ראי למבנה בסיסי שקיים במוח שלנו כבני אדם, לכן זה משותף לכולנו, לסינים, ליפאנים ולישראלים".

הממצאים מעוגנים בספר עב כרס שמפרט את הדפוסים שיוצרים חוויה נעימה במבנה. הם מתאימים לכל סביבת עבודה - מפעלים, משרדים, או מתחמי מסחר ושירותים. הרעיון הכללי הוא ליצור פרויקט כולל, משלב הכניסה למבנה דרך החללים שבו ועד לריהוט הנישואת הפנימיות ובחירת הנברשות. לא עוד אדריכלית שבונה ואחריה מעצבת פנים שמאבזרת. הכל תחת אותה יחידת תכנון, בנייה ועיצוב פנים

אחד הדברים החשובים הוא הקשר של המבנה החוצה, לרחוב. בבנייני משרדים ובמפעלים אין כיום שום מערכת יחסים " עם השטחים בחוץ", מציינת פורטוגלי. כלומר, בדרך כלל הכניסה לבניין משרדים היא דרך חנייה תת קרקעית, ואם יש למפעל כלשהו חצר, היא בבחינת שאריות של התכנון האדריכלי ולא משהו מתוכנן בפני עצמו. "ניתן לקחת את השטח הפתוח ולהתייחס בתכנון האדריכלי לכניסה באותה חשיבות שמתייחסים לבניין עצמו. אפשר לעשות גינה קטנה עם מזרקה, והעובד ייכנס לחברה דרכה, במקום שיבוא סתם מחניון. זה עושה כף, וצריך לתת על זה את הדעת בתכנון המוקדם", היא מוסיפה

זהות לכל אגף היא נוסחה נוספת להצלחה. "בארכיטקטורה שלי, אף שמדובר בבניין אחד, לכל אגף יש זהות משלו, איפיון בהתאם לפעילות שמתנהלת בו. יש הבדל בין קבלת קהל, יצור ומינהלה. אף שנוצרת בסוף הרמוניה, כל אגף מובדל ממשנהו, והעובד יכול להרגיש שזה הבית שלו, שזה משהו שמאפיין את הפעילות שלו. זה לא נותן תחושת אנונימיות, כמו שיש לילד, שנכנס לבית ספר וכל הכיתות דומות", הוסיפה

בתוך המבנה צריך ליצור תחושה של מקום נעים", היא מציינת. את זה משיגים על ידי תכנון, שמעניק למעברים אור " טבעי, לא רק תאורה מלאכותית. "זה קשור לבריאות נפשית ופיסית. עובד שיושב עשר שעות ביום רק בפלורסנטים שונה. "מעובד שיושב מול אור טבעי, שהוא צורך קיומי

החלון אינו רק חור בקיר

בנוסף לאור הטבעי, פורטוגלי מייצרת פינות שאפשר לעצור בהן. מעין מפרצים, מקומות ישיבה שיש בהם גם אור וגם נוף. בניגוד לבנייה שקובעת באופן שרירותי היכן ימוקמו החלונות, פורטוגלי מתאימה אותם לנוף. אם יש עץ בודד מול המפעל, או בניין המשרדים, היא תדאג למקם מולו חלון. מבחינתה, החלון אינו רק חור בקיר, שיכול להשקיף על פחי זבל, אלא חלק מהקשר החשוב עם העולם החיצון. כשיוצרים חלון שניתן להצמיד אליו ספסל, החלון הופך ל"מקום" נעים

אזורי תעשייה בגליל נראים נורא. אפשר אמנם לשפר, אבל אם היינו צריכים להקים עכשיו אזור תעשייה, היינו קודם כל " מתחברים לאוירה", אומרת פורטוגלי. "צריכים להיות קשובים לנוף. לראות איך בן אדם נכנס ויוצא מהמפעל כשהוא נהנה מהנוף. איך מכניסים את הנוף פנימה. התכנון שלי מתבצע בשטח עצמו, לא במשרד מול המחשב. אני שוהה בשטח שעות, "כדי להבין את כיווני הנוף והשמש ואת הטופוגרפיה. הפרויקט צומח מהשטח, ורק אחר כך התכנון נעשה במשרד

כתוצאה מאותה התבוננות נקבע מיקום החלונות במפעל, כך שהם מכניסים פנימה כמה שיותר אור ונוף. הם ימוקמו בגובה כזה, שעובד שעומד מול מכונה, או מנהל במשרדו, יוכלו להרים עיניים ולראות את הנוף. על צבע הבניין בפנים ובחוץ מחליטה פורטוגלי אחרי שהמבנה עומד, לפי כמות האור שנופלת עליו ובתוכו. "לגליל יש אור מיוחד, שכל הצבעים הבהירים מתחברים אליו. זה לא מקרה שבצפת יש צבעי זוהר ותכלת. צבע יכול להרוג מבנה, או להחיות אותו. מפעל "שממוקם בגליל, בסביבה שיש בה ירוק ותכלת שמים, ניתן לצבוע בצבעים משלימים כמו כתום, צהוב ואדום

אחרי התכנון האדריכלי מגיע שלב עיצוב הפנים, שעושה שימוש בטכנולוגיה מודרנית כדי ליצור סביבה ידידותית, לא מנוכרת. "עניין הריהוט והתאורה לא נתפש כמשהו ששייך לעיצוב פנים, אלא כהמשך לארכיטקטורה", מסבירה פורטוגלי. "כמו שכפתור צריך להיות משולב בחליפה, משהו משלים

גם לתאורה המלאכותית חשיבות רבה בעיניה: "היא צריכה להיות פונקציונלית ולאפשר לעבוד, אך בו זמנית להיות נעימה, לא רק פלורסנט קר. שאנשים לא ירגישו שהם בבית חולים כל הזמן". את הביטוי "נפש בריאה בגוף בריא" אפשר להרחיב גם לבניין שמשמש סביבת עבודה, ובשפתה של פורטוגלי: "כשמדברים על מבנה פונקציונלי לתעשיית היי-טק, לתעשייה "מסורתית, או למשרדים, המושג צריך להתרחב ולהכיל גם את הנפש. גם לבניין יש גוף ונפש